

אותלו, ויקיליקס וקירות מעופשים

תרגום השבעים, התרגום הקדום של התורה ליוונית, תרגם את ה"צרעת" שפרשות תזריע ומצורע עוסקות בה כ"לפרה" - וכך יצר מסורת ארוכה של זיהוי הצרעת שבתורה עם "לפרוסי", מחלת העור שגם בלשוננו נקראת כיום צרעת.

כיום ברור שמסורת זו שגויה. קודם כול, המצב המתואר בתורה פשוט אינו מתאים לתסמיניה של הצרעת המוכרת לנו. שנית, הצרעת שבתורה נוגפת לא רק את העור, אלא גם בגדים וקירות בתים - תופעה שאינה קיימת בשום מחלה שהרפואה מכירה. הרמב"ם היטיב לנסח זאת:

הצרעת הוא שם האמור בשותפות, כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה: שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת מקצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת.¹

חז"ל ניסו לזהות את טיבה של התופעה באמצעות חיפוש רמזים במקומות אחרים בתורה - ומצאו בקלות. מרים הוכתה בצרעת

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

כעונש על כך שדיברה רעות על אחיה משה (במדבר יב, י). בספר דברים מייחסת התורה חשיבות רבה למאורע, ומציגה אותו כאזהרה לכל הדורות: "השומר בנגע הצרעת... זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים" (דברים כד, ח-ט).

נמצאנו למדים שהצרעת לא הייתה תופעה טבעית, אלא עונש אלוהי על לשון הרע. חכמינו הצביעו על הדמיון המילולי בין "מצורע" לבין "מוציא שם רע". על יסוד מסורת זו של חז"ל ממשיך הרמב"ם ומציע הסבר מבריק לכך שהצרעת כתורה פגעה גם בעצמים דוממים וגם בבני אדם. הוא מתאר זאת כהליך של חומרה מסלימה:

וזה השינוי האמור בבגדים ובכתים שקראה אותו תורה "צרעת" בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע, משתנות קירות ביתו. אם חזר בו, יטהר הבית; ואם עמד ברשעו עד שהותץ הבית - משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן. אם חזר בו, יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שיישרפו - משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו, יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שיישרפו - משתנה עורו ויצטרע, ויהיה מובדל ומפורסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת רשעים, שהיא הלצות ולשון הרע.²

המחשה מאלפת למה שחכמינו התכוונו אליו כשהפליגו בחומרתן של עבירות הוצאת שם רע ולשון הרע נמצאת ב'אותלו', מחזהו הטרגי הידוע של שייקספיר. יאגו, קצין בצבא ונציה, רוחש טינה למצביא הבכיר אותלו, שהעדיף לקדם לא אותו אלא את קסיו

הצעיר ממנו. יאגו גומר אומר לנקום באותלו. הוא עושה זאת במהלך מחושב ואכזרי. בין היתר, הוא גורם לאותלו לחשוד באשתו דזדמונה כי היא בוגדת בו עם קסיו. אותלו מצווה על יאגו להרוג את קסיו, והוא עצמו רוצח את אשתו במיטתה. אמיליה, אשתו של יאגו ועוזרתה של דזדמונה, מגלה את גבירתה מתה, וכשאותלו מסביר למה רצח אותה היא מבינה מה הייתה מזימתו של בעלה וחושפת אותה. אותלו, מוכה אשמה ויגון, מתאבד - ויאגו נעצר ומעונה, ואולי אף מוצא להורג.

המחזה נתון כולו להוקעת הרוע שבהוצאת שם רע והפצת חשדות, ומשרטט לנו, סצנה אחר סצנה, את מאמרם הציורי של חז"ל כי לשון הרע הורג שלושה: "הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו", כלומר את המספר, את השומע, ואת מי שמוציאים לו שם רע.³

הטרדיה של שייקספיר ממחישה עד להכאיב כיצד משגשג לשון הרע בפניות החשוכות של החשד. לו ידעו האחרים שיאגו חותר ליצור פחד ואי-אמון, העובדות היו נחשפות והאסון היה נמנע. אך הוא הצליח להוליך שולל אנשים רבים, על ידי כך ששיחק בחולשות הרגשיות שלהם, בחשדנות ובקנאה, וגרם לכל אדם להאמין לכל השמצה על חברו. זה נגמר במרחץ דמים סדרתי ובאסון.

מכאן הצדק הפואטי שהמסורת שלנו מייחסת לאחת הפרשיות הפחות פואטיות בתורה, דיני הצרעת. המוציא שם רע מפיץ את שקריו בחדרי חדרים, אבל הרוע שלו נחשף בפומבי. תחילה מכריזים על החטא קירות ביתו, ואז החפצים העשויים

עור שהוא יושב עליהם, ואז בגדיו, ולבסוף עורו שלו. הוא נידון לבידוד משפיל:

והצָרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנָּגַע, בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרֵאשׁוֹ יִהְיֶה פְרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטֶה וְ"טָמֵא! טָמֵא!" יִקְרָא. כָּל יָמֵי אֲשֶׁר הִנָּגַע בּוֹ יִטָּמֵא. טָמֵא הוּא. בְּדָד יֵשֵׁב, מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ (ויקרא יג, מה-מו).

מה נשתנה מצורע שאמרה תורה "בְּדָד יֵשֵׁב, מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבוֹ"? - הוא הבדיל בין איש לאשתו, בין איש לרעהו, לפיכך אמרה תורה "בְּדָד יֵשֵׁב" וגו' (ערכין טז ע"ב).

אתר ההדלפות ויקיליקס, בהיבט החיובי שלו, שימש כמקבילו העכשווי של דין המצורע: ניסיון לתת פומבי לדברים המגונים והמחשידים שאנשים עושים שלא בפומבי. חכמים אמרו על לשון הרע שהוא חמור כמו עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים גם יחד; ושייקספיר בגאונותו הראה לנו בדרך דרמטית איך יכול לשון הרע לזהם יחסים, להקים איש על רעהו, ולחולל אסון רב-נפגעים.

אל תאמרו ואל תעשו אף פעם בחדרי חדרים מה שתבבישו לקרוא עליו בעמוד הראשון בעיתון של מחר. זהו הנושא העיקרי של דין הצרעת, במונחי העת הזאת.

סביב שולחן השבת

- האם יש מקרים שבהם דיבור שלילי על אדם אחר הוא דבר קביל?
- מהם לדעתכם הביטויים בני זמננו של הצרעת - כלומר של מתן פומביות מבישה לאמירת לשון הרע?
- האם השלכות פומביות ללשון הרע, כגון הצרעת, מועילות למניעתו?

- 1 משנה תורה, הלכות טומאת צרעת טז, י.
- 2 שם.
- 3 ערכין טו ע"ב.